

BEN GÖNEN'DE DOĞDUM ROMANI ÜZERİNE YAZAR SALİM NİZAM İLE SÖYLEŞİ

Ferahfeza Erdoğan

- *Sayın Salim Nizam, ESKADER tarafından 2022 yılı roman ödülüne de değer görülen Ben Gönen'de Doğdum, Türk hikâyeciliğinin kilometre taşlarından biri olan Ömer Seyfettin'in hayatını anlatıyor. Öncelikle bu önemli ödül için sizi tebrik ediyor ve böyle bir roman yazma fikrinin nasıl ortaya çıktığını sormak istiyoruz?*

Millî edebiyatımızın kurucusu, Türkçemizin sadeleşmesinde büyük emeği olan Ömer Seyfettin, pek çok kişinin bildiği üzere Balıkesir-Gönen doğumludur. Benim de doğduğum yer Gönen'dir. Üstelik onun millî değerler içeren hikâyeleriyle büyüdüm. Gönen'de 35 yıldır Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması düzenleniyor ve her yıl yazarın ölüm yıldönümü olan 6 Mart'ta hikâye ödülleri veriliyor. 2020 yılı, Ömer Seyfettin'in ölümünün 100. yılıydı. Benim de içinde yer aldığım, Gönen Belediyesinin katkılarıyla 2018 yılının Eylül ayında Gönen'de bir Ömer Seyfettin Çalıştayı yapıldı ve bu çalıştayda usta hikâyeci adına önemli kararlar alındı. Amacımız Ömer Seyfettin'in hikâyelerini tiyatroya aktararak genç nesillere sergilemek, bir Ömer Seyfettin bestesi yapmak, yazarın yaşamını ve eserlerini içeren sempozyumlar düzenlemek, Ömer Seyfettin'le ilgili edebiyatımıza yeni ve nitelikli eserler kazandırmaktı. İşte o gün pek çok akademisyenin katıldığı çalıştayda bana da bir görev verildi. Bir Gönenli olarak onun hayatını en iyi sen yazarsın, dediler. O anki heyecanımla bunu hemen kabul etmiş olsam da ne zor bir görev aldığımı taşın altına elimi koyduğumda anladım.

Prof. Dr. Hülya Argunşah, Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, Prof. Dr. Salim Çonoğlu gibi önemli isimlerin de romanın yazım aşamasından basım aşamasına kadar büyük destekleri oldu. 2020 yılında birçok üniversitede ve şehirde yapılan anma programlarına romanımı yetiştiremedim ama büyük bir özveriyle gecemi gündüzüme katarak romanı dört yılda tamamlayabildim.

Ömer Seyfettin ile ilgili daha önce pek çok çalışma yapıldığını biliyoruz, sizin de şimdi bahsettiğiniz üzere. Ama onun hayatı, bir roman formunda, yani biyografik roman olarak ilk defa yazılıyor, değil mi?

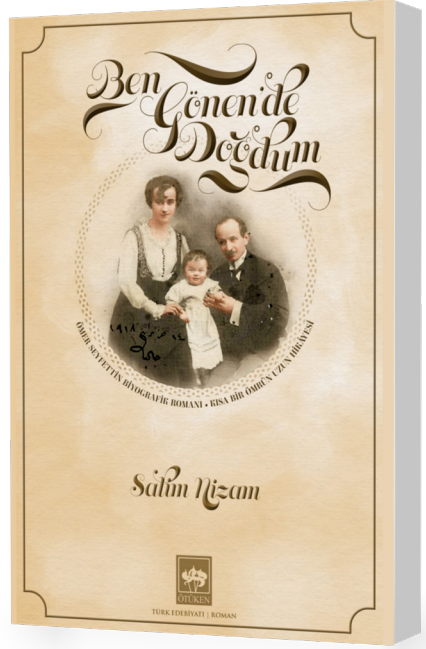
Evet, doğru. Biyografik bir roman yazmak gerçekten zordur, konu üzerine bilgi eksikliği kadar bilgi fazlalığı da bir sorundur. İnternette Ömer Seyfettin’le ilgili çok fazla yanlış bilgi de var tabii. Bunları ayıklamak, doğru bilgiyi kurgunun içine yerleştirmek önemlidir. Özellikle yazarın evliliğiyle ilgili kısımlar beni çok zorladı; şiddetli geçimsizlik yaşanan bir evde neler yaşanabileceğini kurgulamak. Ama sonunda içime sinen iyi bir roman ortaya çıkardığımı düşünüyorum.

Nasıl bir çalışmanın ürünü bu roman, hangi kaynaklardan yararlandınız romanı yazarken?

Öncelikle Ömer Seyfettin’in bütün hikâyelerini ve yazılarını okudum. Ömer Seyfettin üzerine yapılmış akademik çalışmalar vardı, onları da titizlikle okudum. İyi bir kaynak taraması yaptım. Ömer Seyfettin’in Balkan Günlükleri ve Ali Canip’in günlükleri de bana ilham verdi. Tahir Alangu’nun 25 yılda yazdığı *Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı* biyografisi ise başucu kitabım oldu. *Ben Gönen’de Doğdum*, aynı zamanda bir dönem romanı olduğu için tarihî olayları da atlayamazdım. Ömer Seyfettin’in hayatındaki ayrıntılar kadar o yıllara ait olayları da -tüm dünyadaki uçmanın tarihini, tramvayın tarihini, sinema ve otomobilin tarihini vs.- buluyorsunuz bu kitapta.

Araştırma faslında sizi en çok neler zorladı?

Özellikle çocukluk yıllarına ait bilgiler azdı. Çocukluğunun geçtiği Gönen’i “Ant”, “Kaşağı”, “İlk Namaz” gibi hikâyelerinden kurgulayabildim ama İnebolu ve Ayancık’a dair bilinenler çok azdı. Burada kurgu devreye girdi ve bu şehirlerle gidip etüt çalışması yaparak taslağı oluşturdu. İşte bu aşamada kendimi Ömer Seyfettin’in yerine koydum. Romanın yazım süreci olan dört yıl boyunca Ömer Seyfettin gibi düşünüp yaşamaya çalıştım zaten. Şu da var ki, yazar, çocukluk dönemi yaşantılarını yirmi yedi yaşındayken Kuşadası’nda kaleme alıyor. Sadece aklında kalan anılarını tabii. Yazarın Gönen, İnebolu, Ayancık arasında zaman zaman gidip gelmesi son derece doğal. Ama şunu da söyleyebilirim ki, Ömer Seyfettin gerçekten de çok iyi bir gözlemci.

Romanın yazılış aşamasında araştırma yaparken Ömer Seyfettin'in yayınlanmamış eserleriyle de karşılaştınız mı?

Evet, Kuşadası'ndayken Tarık Us'a yazdığı mektuplarda "Cambazın Aşkı" adlı hikâyesinden bahsediyordu ancak bu hikâyeye piyasada yoktu. Ölümünün 100. yılında sürpriz bir gelişme oldu ve kütüphanelerdeki kaynak taramasında akademisyen arkadaşlarım vasıtası ile bu hikâyeye ulaştım. Ömer Seyfettin bu hikâyeyi harbiyedeiken, yani 1900'lerin başında yazmıştı ve daha sonraki hikâyelerine göre dili ağırdı.

Ben romanı okurken yazarın bazı hikâyelerinin izine de rastladım; "Ant", "Kaşağ" gibi mesela... Bu hikâyeler, gerçekten de yazarın hayatının parçaları olarak düşünülebilir mi?

Ömer Seyfettin gerçekten çok iyi bir gözlemci ve çok iyi bir saha araştırmacı yapıyor. Çocukluk dönemi hikâyelerinin anılarına dayanması, yazarın tercihi olmasıyla birlikte yaşamına dair çok fazla içerik barındırması bakımından da önemli gerçekten. Bu hikâyelerde Gönen, Bandırma, Bayramiç yolu gibi gerçek yerler; Çarşı Camii, küçük, harap şadırvan, içinde binlerce kereste tomruğu yüzen nehircik, sıcak sulu hamam, derin havuz, mandalarla sığırların geçtiği yollar, ahşap köprüler gibi gerçek mekânların kullanılması da bunu doğruluyor. Zaten her yazar bir parça kendini anlatır eserlerinde. Öyle sanıyorum ki Ömer Seyfettin de ilk hikâyelerini yazarken kendi hayatını bir kaynak olarak kullanmış.

Romanın açılış sahnesi Gönen'de başlıyor. Gönen, Ömer Seyfettin'in eserlerinin oluşmasında çok önemli mi?

Ömer Seyfettin, Gönen'den gittikten sonra hiç mutlu olamıyor. 36 yıllık kısa ömrü zaten savaşların gölgesinde geçiyor. Yazar, Gönen'i çok seviyor ve Gönen'in kültürel değerleriyle yetişip büyüyor. Ben bu yüzden Gönen'e romanda 100 sayfa ayırdım ve Seher Han, Büyük İskender Köprüsü, Alacaoluk Kalesi gibi birçok mekânı romana sahne yaptım. Çocuk Ömer'in ileride şekillenecek yazar kimliğinde çok okuyan bir kadın olan annesi Fatma Hanım'ın da büyük payı var. O dönemde Çarşı Camisi yakınlarındaki Beyaz Köşk'te divanları var ve Ömer Seyfettin annesi Fatma Hanım'ın, komşuları Abil Hanım'ın, Hizmetçi Pervin'in anlattığı masallarla ve hikâyelerle büyüyor.

Romandan hareketle Ömer Seyfettin'in karakteri üzerine de fikir yürütebiliriz sanırım? Okurlarımız için de burada biraz bilgi verebilir misiniz, Ömer Seyfettin nasıl biridir, yazar olmanın dışında?

Aslında Ömer Seyfettin muzip birisi. Çabuk öfkelenirse de öfkesi saman alevi gibi sönyüyor. Gönen'deki Karalar Çiftliği'nde atlarla vakit geçiriyor ve hayvan sevgisi burada başlıyor. Yine İzmir Selçuk'ta bir köpeği sahipleniyor ve Balkan Savaşları boyunca yanından onu hiç ayırmıyor. Mızıkacı olmayı seviyor ve bunu da seyisleri Çerkez Dadaruh'tan öğreniyor. Biraz da karamsarlığı var Ömer Seyfettin'in. Kapalı havaları hiç sevmiyor mesela. Kapalı havalar ruhu-na kasvet veriyor.

Onun günlük tuttuğunu biliyoruz. Hatta Balkan Savaşında esir düştüğünde de günlük tutmaya devam etmiş. Bu esir düşme olayı bile tam bir macera sanki? Bahseder misiniz o esirlik günlerinden?

Evet, günlüklerinden öğreniyoruz ki, Yanya'da, Kanlıtepe'de Yunanlılar tarafından baskın yiyince zekâsını konuşturuyor ve sıhhiye kolluklarını askerlerine dağıtarak kendini sıhhiye subayı, askerlerini sıhhiye eri yapıyor ve orada kendinin ve askerlerinin güvenliğini sağlamış oluyor. Çünkü savaşlarda sıhhiyecilere de dokunulmuyor.

Askerlikten iki defa istifa ediyor ve ardından İstanbul'a gelerek Kabataş Lisesinde öğretmenliğe başlıyor? Askerlik dönemini galiba öğretmenlik dönemine göre daha ayrıntılı biliyoruz?

Necat Vapuru'yla Nafliyon'dan İstanbul'a geldiğinde 1913 Kasım'ıdır. Gelir gelmez kanserden annesini kaybeder. Kızını kaybeden ablası Güzide'nin psikolojik rahatsızlıkları vardır ve Ömer Seyfettin kendi tabiriyle Ayaspaşa'daki apartmanlara düşer. Hatta "İlk Düşen Ak" hikâyesi de böyle başlıyor. Ali Canip, o sıralar Çanakkale'de öğretmenlik yapıyor. Ömer Seyfettin'in talihsizlikler hiç peşini bırakmıyor.

Birinci Dünya Savaşı başlıyor ve bu zor koşullarda Kabataş Lisesinde öğretmenlik yapıyor. Sanırım o yıllarda savaşlar yüzünden lise bölümleri yok ve küçüklere Türkçe öğretiyor.

Nasıl bir öğretmen olduğu üzerine niçin fazla bilgi yok?

Aslında bunu yazarın subaylığı sevmediği gibi öğretmenliği de sevmediği şeklinde yorumlayabiliriz. Hatta İstanbul'u da sevmiyor Ömer Seyfettin. Onun tek amacı hiç sevmediği İstanbul'dan uzaklaşıp İzmir taraflarında büyük eserini yazmak.

Büyük eserinden bahsetmişken; sizce bu eser ne olabilir, bu konuda bir ipucu yakalayabildiniz mi?

Bu eserin hikâye veya roman olmadığını düşünüyorum. Patras, Atina ve Nafliyon'da geçen esaret günlerinde Batı klasikleriyle çok fazla ilgileniyor. İstanbul'a döner dönmez de Kalevala ve İlyada destanlarının çevirisini yapıyor. Ömer Seyfettin'in tiyatroya olan ilgisini de biliyoruz. Bence William Shakespeare gibi güçlü bir tiyatro eseri yazmak istiyor. Bu da sanırım Biga Gümüşçay'da Büyük İskender ve Persler arasında yapılan Granikos Savaşı üzerine olurdu sanırım.

Öğretmenlik yaptığı sırada evleniyor ve kızı daha bebekken de bitiyor bu evlilik. Talihsiz bir evlilik sanki? Ölümünün hızlanmasında bu talihsiz evliliğinin de payı olabilir mi?

Ömer Seyfettin'in Calibe Hanım ile yaptığı talihsiz evliliği tabii ki onun karamsarlığını artırıyor. Ancak şu da var ki, yazar, bu evliliğin bitmesinden sonra sığındığı Münferit Yalı'da kendisiyle ve eserleriyle baş başa kalabiliyor. Calibe Hanım ile anlaşamıyorlar çünkü zıt karakterdeler. Calibe Hanım alafranga bir yaşama alışırken Ömer Seyfettin alaturka yaşamayı tercih eden biri. Ömer Seyfettin büyük eserini yazmak için çabalarken eşi de dünyaca ünlü bir modacı olmak için mücadele veriyor. Yani yaşam biçimleri ve hayat görüşleri çok farklı, çocukları Hatice Fahire Güner dahi bu evliliği kurtaramıyor. Bu mutsuz evliliğin, onun ölümünü çok fazla etkilediğini zannetmiyorum.

Sanırım ölümü üzerine de yanlış bilgiler var, kadavra olarak kullanıldığı gibi. Bunlara da bir açıklık getirelim isterseniz bu söyleşide?

Haydarpaşa Hastanesi'nde konsültasyonları yapılacakken vefat ediyor kendisi. Ardından hastalığının teşhisi için otopsi yapılıyor ve şeker hastalığı kanısına varılıyor. Şeker hastası ama insülin yok o dönemde, ölümünden ancak birkaç yıl sonra bulunacak. Ömer Seyfettin'e yapılan otopsi normal bir otopsidir. Can dostu Ali Canip ve dostları hep yanında. Kafasının koparıldığı yönündeki ibareler tamamen asparagas haberdir.

Boşandıktan sonra dostu Ali Canip'e yakın bir yalı kiriliyor. Bu yalya "Münferit Yalı" diyor sanırım, dostlarının da sık sık geldiği. Kimler geliyor bu yalya o edebiyat çevresinden?

Münferit Yalı birçok edebiyat tartışmasına şahit oluyor. Bu yalya, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy, Ziya Gökalp, Ali Canip, Ahmet Rasim gibi pek çok yazar geliyor. Sabahlara kadar süren edebî tartışmalar yapılıyor burada.

Ömer Seyfettin, hikâyeciliği kadar Selanik'te 1911 yılında yayımlanan Genç Kalemler dergisi ile başlatılan "Yeni Lisan" hareketinin öncülerinden biri olarak da önemli bir şahsiyet, değil mi?

Elbette. Hatta "Yeni Lisan" makalesini bizzat yazan kişi, bilindiği üzere. Ama bu hareketin kaynaklarının Ömer Seyfettin Selanik'e gelmeden, daha İzmir yıllarında ortaya çıktığını söylemeliyim. O yıllarda Ömer Seyfettin'in Türkçü kimliğinin gelişmesinde Necip Türkçü'den aldığı Türkçe derslerinin etkisi büyük. Alsancak'ta, Kemeraltı'nda birçok yerde, kahvehanelerde dil ve fikir tartışmaları yapıyorlar. Yakup Kadri'yle, Tarık Us'la İzmir'de tanışıyor. Baha Tevfik'ten de Fransızca dersleri alıyor. Ömer Seyfettin 2. Meşrutiyeti de İzmir'de yaşıyor. İzmir aslında onun millî kimliğini şekillendiriyor.

Romanınızı okuduğumuzda aslında Genç Kalemler dergisinin adının daha önce Hüsn ve Şiir olduğunu da öğreniyoruz. Niçin değiştiriliyor adı?

Yeni bir şeyler yapmak istiyorlar çünkü. *Hüsn ve Şiir* dergisi, o yıllarda Selanik'te çıkıyor, küçük boy olarak. 33. sayıdan itibaren adını *Genç Kalemler* dergisi olarak değiştiriyorlar ve Osmanîye Matbaası'nda büyük boy olarak çıkarmaya başlıyorlar.

Genç Kalemler dergisinde Ali Canip ve Ziya Gökalp da var, değil mi? Üçünün iyi arkadaş olduğunu söyleyebilir miyiz?

Evet, Selanik'te bu üç şahsın dostluğuna şahit oluyoruz. Ali Canip, o yıllarda Selanik'te bir hukuk talebesi. Ömer Seyfettin'le Selanik'te çıkan bir kadın dergisindeki yazıları vasıtasıyla tanışıyorlar. Ömer Seyfettin'i Ziya Gökalp'la tanıştıran da Ali Canip. Ziya Gökalp o dönemde İttihat ve Terakki Partisi'nin önemli isimlerinden birisi. *Genç Kalemler* dergisi ve "Yeni Lisan" hareketi için Selanik'te Beyaz Kule, Olimpos Otel gibi pek çok mekânda buluşup önemli kararlar alıyorlar. Zaten romanda da geçiyor bu ayrıntılar.

Son olarak önce hikâyeleri ile pek çok ödül almış -hatta Ömer Seyfettin Hikâye Ödülü'nü de almış- ve şimdi de Ben Gönen'de Doğdum romanı ile ESKADER Roman Ödülü'nü almış biri olarak sormak isterim, ödüller bir yazar olarak sizin için ne ifade ediyor?

Eğer 2005 Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması'nda ilk hikâye ödülümü almamış olsaydım belki de şu an sadece okulumda edebiyat öğretmenliği yapıyor olacaktım. Ve ardından başka pek çok ödül de aldım tabii. Kısacası ödüller beni yazma yolculuğumda yüreklendirdi ve teşvik edici oldu.